

PRIESAGOS *-MENT* ANGLŲ KALBOJE ATSIKIRADIMO KLAUSIMU

E. PAREIGYTE

Priesaga *-ment* anglų kalboje yra daiktavardžių, reiškiančių veiksmą, procesą, veiksmo rezultatą, būvį ir pan., priesaga, dažniausiai susijusi su veiksmažodžių ir, palyginti retai, — būdvardžių kamienais. Pvz., *abridgement* „sutrumpinimas“ iš *abridge* „sutrumpinti“, *announcement* „skelbimas“ iš *announce* „paskelbti“, *amazement* „nustebimas“ iš *amaze* „nustebinti“, *merriment* „linksmumas“ iš *merry* „linksmas“ ir t. t.

Ši priesaga nėra germaniškos kilmės. Etimologiškai ji siejasi su lotynų kalbos daiktavardžių priesaga *-mentum*, turinčia atitikmenų romanų kalbose: italų k. *-mento*, ispanų k. *-miento*, *-mento*, portugalų k. *-mento*, prancūzų k. *-ment* ir t. t.¹ Tokiu būdu, priesaga *-ment* yra patekusi į anglų kalbą „iš pašalies“ ir sudaro priesagų ar iš viso žodžių darybos afiksų skolinimo iš vienos kalbos į kitą problemas dalį.

Šalia savų, germaniškos kilmės afiksų dabartinėje anglų kalboje yra nemaža žodžių darybos morfemų, atėjusių iš kitų kalbų. Ši aplinkybė ir įsigalėjusi tendencija pervertinti svetimų kalbų įtaką² paskatino kai kuriuos anglų kalbos žodžių darybos tyrinėtojus nepagrįstai įjungti skolintus afiksus į anglų kalbos žodžių darybos sistemą. Pvz., Dž. Nesfildas priskaičiuoja 52 vien tik iš romanų kalbų atėjusius prefiksus ir dar daugiau sufiksų: 56 daiktavardžių, 33 būdvardžių ir 6 veiksmažodžių priesagas³. Tiek daug skolintų afiksų Nesfildo sąrašė atsirado dėl to, kad autorius įtraukė ne tik afiksus, kuriuos anglų kalba yra paskolinusi iš kitų kalbų, juos asimiliavusi, bet ir tokius, kurie teužtinkami skoliniuose, ir ne tik nevartojami saviems vediniams daryti, bet aplamai anglų kalboje nelaikytini afiksais⁴.

Tarybinė anglistė N. Amosova pažymi, kad šiuo metu dar mažai teiširti tokie anglų kalbos žodžių darybos klausimai, kaip asimiliuotų skolintų

¹ Fr. Diez. Grammatik der romanischen Sprachen, Bonn, 1882, S. 681.

² H. H. Amosova. Этимологические основы словарного состава современного английского языка, М., 1956, стр. 10—11.

³ J. C. Nesfield. Historical English and Derivation, London, 1931, p. 205—240.

⁴ Pvz., į anglų kalbos pasiskolintus romaniškus priešdėlius Nesfildas įtraukia *ne-*, *neg-* tokiuose skoliniuose, kaip *neuter* „neutralus“, *negotiate* „vesti derybas“ (J. C. Nesfield. Historical English..., p. 209), arba anglų kalbos būdvardžių priesaga laikoma *-me* (lot. *-mus*) skoliniuose *prime* „svarbiausias, pirminis“, *extreme* „kraštutinis, ypačtingas“.

afiksų atrinkimas, priežastys, nulėmusios tų, o ne kitų afiksų perėjimą į anglų kalbą, skolintų afiksų atsiradimo laikas, lyginimas su kitais panašios funkcijos ir turinio anglų kalbos afiksais, skolintų afiksų jungimosi su įvairios etimologijos kamienais galimybės ir pan.⁵

Šiame straipsnyje neketinama nagrinėti visų klausimų, susijusių su anglų kalbos žodžių darybos elementų skolinimu. Straipsnio tikslas yra panagrinėti kai kuriuos vienos skolintos priesagos *-ment* įjungimo į anglų kalbos darybinių morfemų sistemą klausimus: tiesioginį anglų kalbos priesagos *-ment* atsiradimo šaltinį ir jos pasirodymo anglų kalboje laiką.

Analizuojamieji anglų kalbos daiktavardžiai su priesaga *-ment* neapima absoliučiai visų šios rūšies anglų kalbos daiktavardžių. Straipsnyje nagrinėjama medžiaga ribojasi trumpesniuju Oksfordo anglų kalbos žodyno leidimu⁶ ir to paties žodyno trečiojo leidimo (1955) papildymais (Addenda)⁷. Kai kas žodžių atsiradimo anglų kalboje laiko ir etimologijos klausimais patikslinta ir papildyta pagal pilnąjį anglų kalbos istorinį etimologinį žodyną, paprastai vadinamą didžiuoju Oksfordo žodynu⁸.

Kadangi žodžių darybos morfemos neegzistuoja atsakai nuo žodžių, vienintelis kelias priesagai patekti į kitą kalbą yra per skolinius. Suprantama, ir romaniškos etimologijos dabartinės anglų kalbos priesaga *-ment* yra atėjusi per kurios romanų kalbos skolinius.

Istorinės anglų tautos sąlygos, kaip žinoma, lėmė anglų kalbai būti stipriai ir ilgą laiką veikiamai dviejų romanų kalbų — prancūzų ir lotynų. Iš jų į anglų kalbos žodyną pateko daug prancūziškų ir lotyniškų skolinių, kurių dauguma yra tiek asimiliavęsi, kad angliškai kalbą nė nenumano juos iš lotynų ar prancūzų kalbos atėjus. Drauge su kitais skoliniais į anglų kalbą atėjo ir išvestiniai daiktavardžiai, — lotyniški su priesaga *-mentum*, o prancūziški su tos pat kilmės priesaga *-ment*⁹.

Lotynų kalboje priesaga *-mentum* buvo jungiama su veiksmažodžių kamienais, su ja sudaryti išvestiniai daiktavardžiai dažniausiai turėjo veiksmo rezultato, produkto, įrankio ar priemonės reikšmę (plg. *fragmentum* „nuolauža, skeveldra“ ir *frangere* „laužyti, sudaužyti“, *monumentum* „paminklas, atsiminimas“ ir *monēre* „priminti“, *pigmentum* „dažai“ ir *pingere* „dažyti“¹⁰; tik nedaugeliu atvejų priesaga *-mentum* buvo vartojama veiksmą reiškiantiems daiktavardžiams sudaryti¹¹. Nors veiksmo rezultata, prie-

⁵ H. H. Амосова. Этимологические основы словарного состава современного английского языка, стр. 16.

⁶ The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, ed. by C. T. Onions, Oxford, 1936.

⁷ The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, Oxford, 1955.

⁸ A New English Dictionary on Historical Principles, ed. by J. H. Murray, Oxford, 1884—1928.

⁹ Ir lotyniškoji priesaga *-mentum*, ir prancūziškoji *-ment* [mafi] anglų kalboje sutapo garsiškai ir ortografiškai. Plg. lot. *pigmentum* — angl. *pigment* ir pranc. *presentement* — angl. *presentment*.

¹⁰ Lotynų kalbos žodžiai siejami darybos požičiu, ir jų prasmės nusakomos, remiantis Lotynų-lietuvių kalbų žodynu, V., 1955.

¹¹ Fr. Gadde. On the History and Use of the Suffixes *-ery* (*-ry*), *-age* and *-ment* in English, Lund-Cambridge, 1910, p. 70.

monę reiškia daiktavardžiai, aplamai, semantiniu požiūriu nėra taip glaudžiai susiję su veiksmažodžiu, kaip patį veiksmo procesą reiškia daiktavardžiai¹², lotynų kalboje ryšys tarp išvestinio daiktavardžio su priesaga *-mentum* ir bendrakamienio veiksmažodžio buvo daugiau ar mažiau jaučiamas. Tačiau, kai tokie lotynų kalbos priesaginiai daiktavardžiai betarpiškai arba per prancūzų pateko į anglų kalbą be šakninio veiksmažodžio¹³, tas ryšys su veiksmažodiniu kamieniu kitos kalbos dirvoje visiškai nutrūko. Nėra pagrindo šiuos anglų kalbos skolinius sieti su veiksmu. Jie reiškia konkrečius daiktus be jokio priemonės, veiksmo rezultato ar kurio kito atspalvio¹⁴.

Tokiu būdu, priesaga *-mentum*, lotynų kalboje turėjusi savo leksinę reikšmę, su daiktavardžiais *monument*, *ornament*, *pigment* ir daugeliu kitų patekusi į anglų kalbą, tą reikšmę praranda.

Konversijos būdu iš šių daiktavardžių anglų kalba, reikalui esant, išsiveda veiksmažodžių (plg. *document* daiktavardį ir *document* veiksmažodį, taip pat *experiment*, *segment* ir kt.). Vadinasi, priesaga *-ment* (lot. *-mentum*) anglų kalboje ne tik neteko leksinės reikšmės (ryšio su veiksmažodžiu), bet praranda ir daiktavardžio morfologinio požymio funkciją.

Šio pobūdžio skoliniai-daiktavardžiai anglų kalboje traktuotini kaip paprasti neišvestiniai daiktavardžiai, kuriuose lotynų kalbos priesaga *-ment* virsta nedalaus kamieno skiemeniu, netekdama morfemos savybių¹⁵.

Nors prancūzų kalboje priesaga *-ment* etimologiškai siejasi su lotyniška *-mentum* ir taip pat jungiasi su veiksmažodžių kamienais, tačiau ji yra įgijusi abstrakčią veiksmo reikšmę, kuri ir yra viena iš pagrindinių šios priesagos vedinių reikšmių¹⁶. Po normanų užkariavimo Anglijoje paplitusiame prancūzų kalbos dialekte, iš kurio tuomet anglų kalba perėmė daug žodžių, daiktavardžiai su priesaga *-ment* buvo dar dažniau vartojami negu pačioje Prancūzijoje¹⁷.

Su prancūzų kalbos išvestiniais daiktavardžiais su priesaga *-ment* į anglų kalbą anksčiau ar vėliau pateko ir daugumas to paties kamieno veiks-

¹² Plg. anglų kalbos *to build* „statyti“, *building* „statymas“ ir *building* „pastatas“, arba liet. *vežti*, *vežimas* (veiksmas) ir *vežimas* „ratai“ (priemonė).

¹³ Pvz., viduriniuoju anglų kalbos laikotarpiu iš lotynų į anglų kalbą pateko daiktavardis *monument* (lot. *monumentum*), bet nebuvo paskolintas su šiuo daiktavardžiu susijęs veiksmažodis *monēre*; XV a. viduryje per prancūzų kalbą atėjo *documentum* (angl. k. *document*), bet nebuvo paskolintas veiksmažodis *docēre* ir t. t.

¹⁴ Pvz., daiktavardis *ligament* „raištis, sausgyslė“ nereiškia rišimo veiksmo priemonės (plg. lot. *ligamentum* ir *ligāre*) arba *fragment* „fragmentas, dalis, ištrauka“ nesuprantamas kaip sulaužymo rezultatas (plg. lot. *fragmentum* ir *frangere*) ir t. t.

¹⁵ N. Amosova ir E. Mališevskaja neišskiriamus anglų kalbos požiūriu afiksus kitų kalbų skoliniuose vadina „morfologinėmis žymėmis“ (Н. Н. Амосова. Этимологические основы..., стр. 58; Ученые записки ЛГУ, № 260, 1958, стр. 189).

¹⁶ Dabartinėje prancūzų kalboje daiktavardžių priesaga *-ment* tebėra produktyvi ir jungiasi su veiksmažodžių kamienais, sudarydama daiktavardžius, reiškiančius veiksmą, būseną, veiksmo rezultatą (В. Н. Андреева. Лексикология французского языка, М., 1955, стр. 48—49; N. N. Lopatnikova, N. A. Movchovitch. Précis de lexicologie du français moderne, Moscou, 1958, p. 58—59).

¹⁷ A New English Dictionary on Historical Principles, vol. VI, Oxford, 1908.

mažodžių, kurie parėmė tų daiktavardžių veiksmo, būsenos ar kitą kurią su veiksmažodiniu kamieniu susijusią prasmę.

Pagal The Shorter Oxford English Dictionary¹⁸, mūsų apskaičiavimu, į anglų kalbą yra patekę 157 iš prancūzų kalbos išvesti daiktavardžiai su priesaga *-ment*; iš jų greta 144 skolinių-daiktavardžių yra prancūzų k. skolinių — to paties kamieno veiksmažodžių.

Taip šalia *accomplishment* (<pranc. *accomplissement*) buvo paskolintas veiksmažodis *accomplish* (<pranc. *accompliss-*, *accomplir*), šalia *retirement* (<pranc. *retirement*) — *retire* (<pranc. *retirer*), šalia *arrestment* (<sen. pranc. *arestement*) atėjo ir veiksmažodis *arrest* (<sen. pranc. *arrest-*) ir t. t.

Kai kurie priesaginiai daiktavardžiai buvo paskolinti anksčiau negu veiksmažodžiai (tai matyti iš skolinių pasirodymo raštuose laiko), pvz., daiktavardis *improvement* (1453) ir veiksmažodis *improve* (1509). Bet dažniau buvo pirma skolinamas veiksmažodis, o po to ir prancūzų kalboje sudarytas daiktavardis su priesaga *-ment*¹⁹.

Vienu ar kitu būdu atsiradusios prancūzų kalbos skolinių poros padėjo angliškai kalbantiems suvokti *-ment*, kaip žodžių darybos morfemą, būdingą daiktavardžiams ir suteikiančią veiksmo proceso, rezultato ar būsenos reikšmę.

Kad angliškai kalbantieji suvokė iš prancūzų kalbos patekusių išvestinių daiktavardžių „veiksmažodžio kamienas + priesaga *-ment*“ morfologinę struktūrą ir priesagos *-ment* reikšmę, liudija ir tas faktas, kad anglų kalboje iš minėtųjų prancūzų kalbos darybos daiktavardžių (tiksliau iš homonimiškų tiems daiktavardžiams jų kamienų) nėra konversijos būdu išvestų veiksmažodžių (plg. aukščiau minėtus anglų kalboje iš lotyniškos kilmės daiktavardžių išsivestus veiksmažodžius *to document*, *to experiment* ir t. t. arba ant-rinius vedinius, sudarytus afiksacijos būdu, *documentary*, *experimental* ir t. t.).

Tie keli lotynų kalbos skoliniai, patekę į anglų kalbą su veiksmo reikšme (pvz., *adjurement* „priesaika, maldavimas“ <lot. *adjūramentum*, *invitement* „(pa)kvietimas“ <lot. *invitamentum*), negalėjo nulemti priesagos *-ment* pasisavinimo iš lotynų kalbos: jie atėjo į anglų kalbą ne tik vėliau kaip pirmieji panašūs prancūziškieji skoliniai (pvz., dar 1297 m. užfiksuotas *confirmment* „patvirtinimas“, kilęs iš sen. pranc. k. *conferment*, 1340 m. iš sen. pranc. k. *empeirement* atėjęs *impairment* „bloginimas, kenkimas“), bet jau ir po to, kai buvo pasirodę pirmieji pačios anglų kalbos vediniai su šia priesaga (pvz., apie 1300 m. pasidarytas iš prancūziško veiksmažodžio-skolinio daiktavardis *cumberment* „varginimas, apsunkinimas“, žr. lentelę).

¹⁸ The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, Oxford, 1936 ir The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, Addenda, Oxford, 1955.

¹⁹ Pvz., viduriniuoju anglų kalbos laikotarpiu paskolinamas veiksmažodis *move* (anglų-normanų pranc. k. dialekto *mover*), o viduriniojo anglų kalbos laikotarpio pabaigoje — daiktavardis *movement* (sen. pranc. k. *movement*); arba *achieve* viduriniuoju anglų kalbos laikotarpiu, ir *achievement* (1475); *amus?* (1480) ir *amusement* (1611) ir t. t.

Be to, kone visi tie abstrakčios reikšmės lotynų kalbos skoliniai dabartinėje anglų kalboje nebevartojami.

Prancūzų k. skoliniuose suvokta priesaga *-ment* kūrybiškai buvo panaudota saviems vediniams pasidaryti tiek iš savų, angliškos kilmės (dažniausiai veiksmažodinių), pvz., *bewitchment, frightment, fulfilment* ir t. t.²⁰, tiek ir iš kitų kalbų skolintų kamienų (iš kitų germanų kalbų skolinių: *dazzlement, beleaguerment* ir t. t.; prancūziškų skolinių: *employment, increasement* ir t. t.; iš lotynų k. skolinių: *commitment, inducement* ir t. t.; iš italų k. skolinių: *management* ir t. t. ir kitų²¹).

Tokiu būdu, *-ment*, patekęs į anglų kalbą su romaniškais skoliniais, yra skirtingą žodžio morfologinės struktūros vaidmenį turintis leksinis reiškinys. *-ment* anglų kalbos žodžiuose *accomplishment, development, excitement* ir t. t. yra asimiliuota prancūzų kalbos priesaga *-ment* (mañ); o *-ment* tokiuose lotyniškos darybos anglų k. žodžiuose, kaip *compliment, document, experiment* ir t. t., nors ir atstovauja lotynų kalbos priesagą *-mentum*, anglų kalbos požiūriu tėra, mūsų manymu, amorfeminis žodžio elementas.

Visiškas šių dviejų elementų homonimiškumas ir tas faktas, kad prancūzų kalbos priesaga genetiškai siejasi su lotyniškąja *-mentum*, bus davę pagrindo kai kuriems anglų kalbos žodžių darybos tyrinėtojams tapatinti abu *-ment*, nemorfeminį žodžio elementą lotyniškos kilmės skoliniuose laikant ta pačia anglų kalbos priesaga *-ment*. Dž. Nesfieldas²², aptardamas priesagą *-ment*, nurodo jos vartojimą su abstrakčios ir konkrečios reikšmės daiktavardžiais. Iliustruodamas konkrečios reikšmės daiktavardžius su priesaga *-ment*, autorius pateikia ne tik *payment, acknowledgement, announcement, nourishment*, bet ir *fragment, pigment, segment, instrument* ir t. t. H. Kociolas²³, iliustruodamas konkrečios reikšmės daiktavardžius su priesaga *-ment*, nurodo šalia vienas kito skolinius *ornament, fragment* ir *advertisement*. Kai kuriuose aiškinamuosiuose anglų kalbos žodynuose, aptariant priesagos *-ment* reikšmę, pateikiami ir tokie pavyzdžiai, kaip *document*²⁴, *torment, testament, sentiment*²⁵.

Sitokia nediferencijuota minėtųjų autorių pažiūra į *-ment*, įžiūrint ir žodžiuose *document, torment, testament* anglų kalbos priesagą *-ment*, rodo, kad ši priesaga traktuojama statiškai, remiantis ne anglų, bet lotynų kalba, iš kurios (per prancūzų arba tiesiog) šie skoliniai yra atėję į anglų kalbą. Tuo pačiu yra ignoruojamas faktas, kad išvestiniam lotynų ar kurios kitos kalbos žodžiui, patekusiam į kitą (šiuo atveju anglų) kalbą, nebegali būti

²⁰ Iš viso, mūsų apskaičiavimu, remiantis SOED, 91 vedinys.

²¹ Iš paskolintų įvairių kalbų kamienų, mūsų apskaičiavimu, remiantis SOED, anglų kalboje buvo pasidaryta 432 vediniai su priesaga *-ment*.

²² J. C. Nesfield. Historical English and Derivation, p. 227.

²³ H. Kociol. Handbuch der englischen Wortbildungslehre, Heidelberg, 1937, S. 160.

²⁴ Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language, New York, 1952; Funk and Wagnalls New „Standard“ Dictionary of the English Language, New York-London, 1946.

²⁵ The Universal Dictionary of the English Language, ed. by H. C. Wyld, London, 1932.

taikomas tas pats lotynų kalbos (ar kalbos-skolintojos aplamai) žodžio morfologinio dalinimo principas²⁶.

Taip nediferencijuotai traktuodami priesagas, kai kurie lingvistai įžiūrėjo anglų kalboje daugiau priesagų negu jų faktiškai yra, priskyrė anglų kalbai ir kitų kalbų afiksus, kurių anglų kalba nėra asimiliavusi, ir kurie tesutinkami skoliniuose, ir tokiu būdu išplėtė priesagos *-ment* apimtį (*ornament, pigment, segment* ir t. t.)²⁷. Jeigu į anglų kalbą būtų patekę tik tokio pobūdžio skoliniai-daiktavardžiai, reikia manyti, priesaga *-ment* nebūtų buvusi anglų kalbos pasisavinta, ir šiandien negalėtume kalbėti apie *-ment*, kaip anglų kalbos žodžių darybos morfemą, lygiai kaip neskiriamąjo *-ent* prancūziškame skolinyje *ardent* nelaikome anglų kalbos sufiksu²⁸.

Ieškant anglų kalbos priesagos *-ment* ištakų, kaip pelus nuo grūdų reikia atskirti ir tokius prancūzų kalbos skolinius, kaip *||emboitement, ||em-pressement, ||morcellement, ||arrondissement, ||dénouement* ir kt., kurie ortografiškai ir fonetiškai išlaiko prancūzų kalbos ypatumus²⁹. Tuo jie išsiskiria iš kitų skolinių ir gali būti laikomi neasimiliuotais svetimžodžiais. Laikyti juos išvestiniais daiktavardžiais ir skiemenyje *-ment* [mañ] įžiūrėti priesagą *-ment*, sutinkamą asimiliuotuose daiktavardžiuose, kliudo ne tik tai, kad nėra paskolintų atitinkamų kamienų veiksmažodžių, bet ir tarimas. Tai, iš prancūzų kalbos atėjusiuose šios rūšies daiktavardžiuose, atplėštuose nuo kitų bendrakamienių prancūziškų žodžių, *-ment* [mañ] neidentifikuotinas su priesaga *-ment*, sutinkama kartu su veiksmažodžiais asimiliuotuose prancūzų kalbos skoliniuose (plg. vienišą *||morcellement* „turto ar žemės išdalinimas į mažas dalis“ ir prancūzišką išvestinį daiktavardį *morcellement* „smulkinimas, trumpinimas, skaidymas“ su *morceller*; arba anglų kalboje sutinkamą *||dénouement* „atomazga“ (literatūros teorijos terminas) ir prancūziškąjį originalą *dénouement* „atmezgimas (perk.), atomazga“ santykyje su *denouer* „atmegzti (perk.), išnarplioti“)³⁰.

Lingvistinėje literatūroje šios anglų kalbos priesagos kilmės klausimu nėra vieningos nuomonės: vienur ji vadinama prancūziška, kitur lotyniška ar, aplamai, romaniška. Tai susiję su jau minėtu skirtingu priesagos *-ment* traktavimu. Tie autoriai, kurie anglų kalbos priesagą *-ment* įžiūri ir skoli-

²⁶ Plg. V. Zvegincevo nuomonę: «...Языки, заимствуя слова из других языков, и особенно иноструктурных, обычно бывают слепы к их словообразовательным и словоизменительным формам» («Иностранные языки в школе», 1951, № 6, стр. 16).

²⁷ J. Mališevskaja kritikuoja Svitą (Sweet) ir kitus Vakarų lingvistus, kurie laiko, kad lotyniškas priešdėlis *ab-* (*abhor* ir pan. žodžiuose) yra anglų kalbos žodžių darybos afiksas, lygiareikšmis su produktyviaisiais lotyniškos kilmės prefiksais *anti-*, *counter-* (Ученые записки ЛГУ, 1958, № 260, стр. 185). Panašiai N. Amosova kritikuoja Nesfieldą ir kt., laikantčius *-ado* ispanų kalbos skoliniuose *desperado, tornado* ir t. t., anglų kalbos žodžių priesaga (H. H. Amosova. Этимологические основы словарного состава современного английского языка, стр. 58—59).

²⁸ Plg. Ученые записки ЛГУ, 1958, № 260, стр. 189.

²⁹ Tendencija skolinamuose prancūzų kalbos žodžiuose išlaikyti originalo tarimą ir rašybą pradeda reikštis vėlyvuojau naujosios anglų kalbos laikotarpiu. Pirmasis to pobūdžio skolinys, SOED duomenimis, daiktavardis *||reglement*, datuojamas 1598 metais.

³⁰ Prancūzų kalbos žodžių reikšmės nusakomos pagal Prancūzų-lietuvių kalbų žodyną, V., 1957.

niuose *document, instrument* ir t. t., arba kildina ją iš lotynų kalbos³¹, arba laiko romaniška priesaga³². Minėtieji autoriai, ieškodami anglų kalbos priesagos *-ment* šaltinio taip toli, neabejotinai klysta.

O. Jespersenas³³ ir Fr. Gadé³⁴ mano priesagą *-ment* atėjus iš prancūzų kalbos, bet ankstyviausiu skoliniu su priesaga *-ment* laiko XII a. atėjusį *sacrament*, tuo parodydami, kad *-ment* prancūzų kalbos skoliniuose traktuojama nediferencijuotai.

Kadangi priesaga *-ment* buvo atpažinta kaip darybinė morfema prancūzų kalbos išvestiniuose daiktavardžiuose, anglų kalbos priesaga *-ment* laikytina ne lotyniška ar romaniška aplamai, bet prancūziškos kilmės priesaga.

Kada priesaga *-ment* atsirado anglų kalboje, lingvistinėje literatūroje tėra bendro pobūdžio pastabų, kuriose nurodomas laikas ne visai sutampa. Pvz., prof. Iljišas, aptardamas prancūzų kalbos žodžių darybos elementus anglų kalboje, nurodo, kad, apskritai, prancūziški žodžių darybos elementai pradeda jungtis prie anglišku kamienų tik naujuoju anglų kalbos periodu (t. y. nuo XVI a.)³⁵, bet nieko konkrečiai nesako apie priesagą *-ment*. V. Arakinas mano, kad sufiksas *-ment*, kaip žodžių darybos elementas, buvo suvoktas ir abstrahuotas XVI a.³⁶ Prof. I. Galperino ir E. Čerkaskajos anglų kalbos leksikologijos vadovėlyje, kuriame nemaža vietos skiriama žodžių darybai, teigiama, kad *-ment*, kaip žodžių darybos priesaga, pasirodo viduriniuoju anglų kalbos laikotarpiu (t. y. prieš 1500 metus), kai atsiranda daug prancūziškos kilmės skolinių su šia priesaga³⁷.

Norėdami nustatyti, kada priesaga *-ment* atsirado anglų kalboje, remiamiesi Oksfordo istorinio-etimologinio anglų kalbos žodyno³⁸ duomenimis, pabandėme patikslinti nesutampančius autorių teiginius.

Kaip kaupėsi išvestiniai prancūzų kalbos daiktavardžiai su priesaga *-ment*, adaptuoti anglų kalboje drauge su jų kamienų veiksmažodžiais, paskatinusiais perimti šią priesagą, lygiagrečiai su pačios anglų kalbos vediniais, iliustruoja lentelė³⁹.

Iš jos matyti, kad ir prancūzų kalbos skoliniai, ir savi vediniai pasirodo viduriniuoju anglų kalbos laikotarpiu. Tikslių chronologinių nuorodų stoka (žodyne prie 44 skolinių ir 11 anglišku vedinių tenurodomas atsiradi-

³¹ Pvz., H. Koziol. Handbuch..., S. 167; The Universal Dictionary of the English Language; Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language.

³² Pvz., J. C. Nesfield. Historical English and Derivation..., p. 227.

³³ O. Jespersen. A Modern English Grammar on Historical Principles. Morphology, Part VI, p. 375.

³⁴ Fr. Gadde. On History and Use of the Suffixes *-ery (-ry)*, *-age* and *-ment* in English, p. 70.

³⁵ B. A. Ильин. История английского языка, М., 1958, стр. 171.

³⁶ В. Д. Аракин. Очерки по истории английского языка, М., 1955, стр. 308.

³⁷ И. Р. Галперин и Е. Б. Черкасская. Лексикология английского языка, М., 1956, стр. 60.

³⁸ The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, 1936; The Shorter Oxford English Dictionary on Historical Principles, 1955, Addenda.

³⁹ Į lentelę įtraukti visi SOED sutinkami prancūzų ir lotynų kalbų abstrakčios reikšmės šios rūšies daiktavardžiai-skoliniai ir savi vediniai.

**Skolinių su priesaga -ment ir tos pačios
darybos anglų kalbos vedinių kaupimasis**

Laikotarpis	M e t a i	Lotynų kalbos skoliniai	Prancūzų kalbos skoliniai	Anglų kalbos vediniai	Anglų kalbos vediniai ar skoliniai
Vidurinis anglų kalbos laikotarpis	1100–1150	—	—	—	—
	1151–1200	—	—	—	—
	1201–1250	—	—	—	—
	1251–1300	—	1	—	—
	1301–1350	—	2	1 ¹	—
	1351–1400	1	7	3	—
	1401–1450	—	2 ²	4 ¹	—
	1451–1500	—	18	15	3
	SOED nurodytas tik laikotarpis	—	44	11	—
	Viso viduriniajame laikotarpyje	1	76	36	3
Naujasis anglų kalbos laikotarpis	1501–1550	—	12	36	—
	1551–1600	2	19	103 ¹	3
	1601–1650	1	19	121	5
	1651–1700	1	5 ¹	39 ²	1
	1701–1750	—	9	23	—
	1751–1800	—	6	28	—
	1801–1850	—	6	74	1
	1851–1900	—	1	43	3
	1901–1955	—	—	1	—
	Viso naujajame laikotarpyje	4	78	471	13
SOED nenurodytas laikas	—	3	16	5	
Iš viso	5	157	523	21 706	

mo laikotarpis, o žymios dalies vedinių atsiradimo laikas iš viso nenurodytas) neleidžia tiksliau nustatyti, kaip pasiskirstė šie daiktavardžiai atskirais šimtmečiais. Bet iš turimų duomenų aišku, kad savų vedinių atsiranda gana anksti (XIV a. pirmoje pusėje, netrukus po prancūziškų skolinių pasirodymo XIII a.). Tačiau viduriniuju anglų kalbos laikotarpiu jie dar negausūs. Vedinių skaičius žymiai padidėjo XVI a., ypač XVI a. pabaigoje ir XVII a. pradžioje.

Tuo būdu, anglų kalbos priesagos *-ment* atsiradimu laikant pirmojo vedinio pasirodymą, reikia sutikti su I. Galperinu ir E. Čerkaskaja, kurie tvirtina šią priesagą atsiradus viduriniuju anglų kalbos laikotarpiu. Tačiau

didelis šios priesagos produktyvumo išaugimas XVI a. antroje pusėje rodo ir V. Arakino nuomonę turint pagrindo.

Vis dėlto, priesagos *-ment* atsiradimo anglų kalboje laiku, mūsų manymu, laikytinas ne XVI—XVII a., kai aktyviausiai buvo sudarinėjami šios priesagos vediniai, bet vidurinis anglų kalbos laikotarpis, XIV a., kai anglų kalboje pasirodė pirmieji savi vediniai su šia priesaga.

Prancūzų kalbos skolinių poros — išvestiniai daiktavardžiai su *-ment* ir bendrakamieniai veiksmažodžiai, — įgalinusios atsirasti pirmuosius angliškus vedinius, ir toliau kaupėsi anglų kalbos žodyne. Po to, kai pasirodė savų vedinių, tie prancūziškieji skoliniai su *-ment* galėjo skatinamai veikti šią priesagą. Tačiau tolesnis šių skolinių kaupimasis, reikia manyti, nebeturėjo reikšmės saviems vediniams atsirasti.

Anglų kalbos vedinių su *-ment* kaupimasis rodo netolygų šios priesagos produktyvumą: pasiekus aukščiausio produktyvumo laipsnio XVI—XVII a., XVIII a. šios rūšies vedinių skaičius sumažėja, o XIX a. pirmoje pusėje vėl padidėja; XX a. priesagos *-ment* produktyvumas labai nusilpęs (SOED užfiksuotas vienas vedinys *secondment*).

Priesagos *-ment* produktyvumo mažėjimo klausimas šiuo metu yra sudėtingas; jį bus galima išspręsti, išnagrinėjus kitas tos pačios ir panašios funkcijos anglų kalbos priesagas ir jų santykį su priesaga *-ment*.

К ВОПРОСУ ВОЗНИКНОВЕНИЯ СУФФИКСА *-MENT* В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Э. ПАРЕЙГИТЕ

Резюме

Суффикс *-ment* является заимствованным суффиксом в системе словообразования английского языка.

В лингвистической литературе нет единого мнения относительно происхождения данного суффикса, его источника и времени появления в английском языке.

-ment в английском языке был осознан как суффикс благодаря французским заимствованиям — производным существительным французского языка, которые вошли в английский язык наряду с глаголами того же корня. Так как непосредственным источником данного суффикса был французский язык, суффикс *-ment* в английском языке следует считать суффиксом французского происхождения, а не романского или латинского, как это часто встречается в лингвистической литературе.

В статье подведены итоги работы, проделанной на материале *The Shorter Oxford English Dictionary*.

Разбор всех слов с суффиксом *-ment*, включенных в данный словарь — заимствованных и образованных в английском языке (всего около 700), — дал следующие результаты:

1. Первые заимствования появляются в XIII в.

2. В первой половине XIV в. обнаружены первые самостоятельно образованные существительные с суффиксом *-ment*.

3. Наибольшее число заимствований появляется в XV—XVII вв.

4. Наибольшей продуктивности в английском языке суффикс *-ment* достигает в конце XVI и первой половине XVII в.

5. В первой половине XX в. в словаре (издание 1955 г.) зафиксировано лишь одно новое производное слово (*secondment*).

Таким образом, время появления *-ment* как суффикса в английском языке следует отнести к XIV веку, причем наиболее продуктивным он является в XVI—XVII вв.
